

7e JAARGANG

NUMMER 7

JULI 1971

DAAD EN GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
MASSA'S BLIJKT DE BETEKENIS VAN
HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
GRIP, AAN DE GEDACHTE.

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit VRIJWILLIGE bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outshoornstraat 1', Amsterdam - W

Postgiro 307695

D E P. S. P. O P H E T K R U I S P U N T

EEN VAN DE belangrijkste kenmerken van de twintigste eeuw, aanvankelijk nog niet zo duidelijk zichtbaar, maar hoe langer hoe meer op de voorgrond tredend, is dit, dat de massa's zélf op het historisch toneel verschijnen en zélf handelend optreden voor doeleinden, die veel verder reiken dan in het verleden ooit ook de revolutionairste partijen zich gesteld hebben en met organisatievormen die volledig afwijken van wat het verleden ooit te zien heeft gegeven. De oorzaak moet naar onze mening worden gezocht in de omstandigheid, dat er thans voor de arbeiders geheel andere dingen dan vroeger op het spel staan.

Zolang de proletarische klasse niet in het volle bezit was van de politieke rechten, die de moderne kapitalistische maatschappij aan ieder van haar leden toekent, zolang het kiesrecht nog veroverd moest worden, zolang er nog roofofbouw op de arbeidskracht gepleegd werd, zolang de wettelijke regeling van een minimum aan sociale zekerheid nog achter de horizon lag, zolang was de parlementaire strijd voor een aan die problemen tegemoetkomende wetgeving een maatschappelijke noodzakelijkheid en zolang vervulden de politieke partijen, die optrokken onder wat zij "de vaan van het socialisme" noemden een onmisbare rol.

Naarmate het kapitalisme tot volle wasdom kwam openbaarde zich tussen de arbeidersklasse en het kapitaal een ándere tegenstelling, waarvan het bestaan weliswaar niet onbekend was, maar waarvan het bijzondere karakter toch niet zo sterk naar voren was gekomen, doordat zij door die andere, zopas genoemde tegenstelling werd overschaduwd en overheerst. Uit die nieuwe tegenstelling sproot een strijd voort, waarvoor de politieke partijen krachtens hun structuur niet geschikt zijn en waarop zij ook niet berekend waren. Zij stamden uit een voorbije tijd en waren er vooral op berekend om gedurende de groei van het kapitalisme voor hervormingen te strijden voor zover die onder het kapitalisme mogelijk waren.

De oude partijen, die verklaarden voor "het socialisme" te strijden, waren er in werkelijkheid op uit het kapitalisme voor de arbeiders bewoonbaar te maken. Bij de nieuwe strijd, die zich inmiddels overal heeft aangediend, gaat het niet om het socialisme, maar om concrete, direct met hun bijzondere positie in produktie en bedrijfsleven verband houdende eisen van de arbeiders. Maar zodra de arbeiders voor die eisen in actie komen botsen zij meteen op het kapitalisme als zodanig, raken zij meteen in conflict, niet met bepaalde gevolgen der burgerlijke orde doch met die orde zelf. Niet langer verschijnt daarbij dan de een of andere recalci-trante, ouderwets denkende of provocerende kapitalist als hun directe tegenstander, maar zij vinden de burgerlijke staat en zijn machtsmiddelen, optredend namens

de heersende klasse in haar totaliteit, tegenover zich. Het is een verschijnsel, dat ook aan de aandacht van de heersende klasse niet ontsnapt is. Ook zij van haar kant laat er geen twijfel over bestaan, dat zij haar maatschappelijke macht méér bedreigd ziet door een "wilde" staking, geleid door een direct door de arbeiders gekozen strijdcomité, waarbij de betrokkenen zélf op de voorgrond treden, dan door de actie van de een of andere, op de bodem der kapitalistische wetten staande politieke partij, die door zowel krachtens haar wezen als krachtens haar politieke structuur die wetten niet doorbreken kan. Zij, de politieke partij, houdt zich aan wat Schermerhorn eens "de regels van het spel" genoemd heeft; de arbeiders gaat het om de knikkers. Aan het "socialisme", dat hun door velerlei partijen in velerlei schakering aangeboden wordt, hebben zij maling, maar hun eigen keiharde actie voor hun uit de huidige situatie en de huidige tegenstellingen naar voren komende eisen heeft in feite een méér-omwentelend karakter dan alle acties der "socialistische" partijen bij elkaar.

Bij deze maatschappelijke fase past om die redenen de politieke partij niet meer. Vergeleken met datgene wat de praktijk van de arbeidersstrijd vereist en vergeleken met de organisatievormen die in die praktijk naar voren komen, is de partij een anachronisme. Daar ligt de reden voor de onverschilligheid waarmee die politieke partij tegemoet getreden wordt, daar ligt voor een deel de oorzaak van de huidige crisis in het partijwezen. Die crisis heeft ook nog andere oorzaken, die gezocht dienen te worden in de structuurveranderingen van het kapitalisme en in de gewijzigde functie van het parlement, maar die oorzaken willen wij hier terzijde laten. Ze zijn van grote betekenis, wanneer men zich wil bezig houden met de tegenwoordige taak der grote, volledig met de burgerlijke maatschappij vergroeide partijen. Ze zijn veel minder interessant, wanneer men - gelijk onze bedoeling is - de blik wil richten naar de kleinere partijen, die telkens opnieuw ontstaan uit onbehagen over het ingroeingsproces waarvan de grotere organisaties nu eenmaal onderworpen zijn.

Wat in de z.g. "rechterhoek" van de samenleving de oorzaak van het ontstaan van vele nieuwe partijen en partijtjes moge wezen, in de z.g. "linkerhoek" spruiten ze voortdurend voort als gevolg van de steeds groter wordende kloof, die zich in de loop van het aanpassingsproces bij een aantal leden manifesteert tussen de dagelijkse praktijk en de idealen van vroeger dagen. In plaats van die kloof uit de maatschappelijke ontwikkeling te verklaren, wordt zij uit het falen van de oude leiders verklaard. Het heet dat die de "revolutionaire beginselen" in de steek gelaten of "verraden" hebben en zij die verraden of in de steek gelaten zich voelen steken de koppen bij elkaar en stichten een nieuwe organisatie, waarmee zij, gelijk zij meestal te kennen geven, het besmeurde vaandel opnieuw zullen hooghouden.

Wat dergelijke stichters van een nieuwe partij zich meestal niet afvragen, dat is, of er voor datgene wat hun voor ogen zweeft in de maatschappelijke werkelijkheid van alle dag nog wel een plaatsje is. Maar wat zij zich niet voor ogen stellen op het moment dat zij beginnen, dat komt weldra als levensgroot probleem op hen af. Voor zover dergelijke stichters van nieuwe, "revolutionair-socialistische" partijen eerlijk van plan zijn tegen de bestaande maatschappelijke orde op te trekken moeten zij al spoedig tot de ontdekking komen, dat hun, uit het verleden stammende organisatievorm voor een dergelijke veldtocht ongeschikt is en dat de werkelijke bedreiging van het kapitalisme niet van hun kant maar van elders komt. Niet de predikers van "revolutie", "bewustzijnsvernieuwingen" of werkelijk radicale hervormingen zijn de ware vijand van het kapitalisme, maar de voor hun belangen strijdende arbeiders, die in hun belangenstrijd hun eigen organisatievormen scheppen, die hen de mogelijkheid verschaffen zélf te beslissen en zélf te handelen. Wat de kleine z.g. "revolutionaire-partijen" ervaren, dat is in feite en kort geformuleerd

leerd, dat er voor hen geen plaats is en geen sociale taak is weggelegd. De belangen van het kapitaal willen zij niet dienen en die kunnen trouwens ook veel beter door de grote, inmiddels volledig in de burgerlijke maatschappij geïntegreerde partijen worden vervuld. De belangen van de arbeidersklasse - zoals zij ze zien - willen zij wél behartigen. Maar de arbeiders hebben in harde klassenstrijd inmiddels al lang ervaren, dat zij die zelf veel beter behartigen kunnen. Zo verkeren dergelijke partijen tussen wal en schip. Daarmee is hun politieke en maatschappelijke toekomst ook meteen bepaald. Menen zij het eerlijk met de klassenstrijd dan constateren ook zij vroeg of laat dat zij daarin met lege handen staan. Hun verouderde organisatievorm blijkt hun een ondeugedelijk wapen. Het terrein van de klassenstrijd blijkt niet het parlement en niet de straat (waar buitenparlementaire demonstraties kunnen worden gehouden) doch hoe langer hoe meer de moderne fabriek, waar de arbeidersmassa's zich bevinden. Houden zij niet het oog op die voor de partijen ongetwijfeld wat bittere en teleurstellende waarheid, dat wil zeggen geven zij voor alles toe aan hun hartstochtelijk verlangen om "politiek" te maken, dan blijkt daartoe slechts één weg voor hen open te staan: de weg, die hen vroeg of laat terugvoert in de schoot van de verguisde organisaties waaruit zij zijn voortgekomen.

De moderne ontwikkeling van kapitalisme en klassenstrijd plaatst de kleine partijen, die er "eerlijk" naar willen streven "het socialisme" te verwezenlijken vroeg of laat voor een kruispunt. Want het "socialisme" kan niet door de een of andere organisatie of partij vóór de arbeiders verwezenlijkt worden. De verwezenlijking van het socialisme is de strijdende daad van de arbeiders zelf. Dat de in partijen en soortgelijke groepen georganiseerden dat lang niet altijd, meestal zelfs niet, willen inzien komt, omdat zij menen, dat het voor de verwezenlijking van het socialisme onontbeerlijk is dat het "socialistisch bewustzijn" door hen aan de arbeiders gebracht wordt. Wat zij niet inzien is, dat het bewustzijn een maatschappelijk produkt is dat niet door propaganda van buiten af gewekt wordt, doch een gevolg is van de strijd, die onder de huidige verhoudingen slechts een zelfstandige strijd kan zijn. Geen partij of groep kan er de arbeiders bewust van maken hoe zij te strijden hebben; het is de strijdende arbeidersklasse, die bij haar botsing met de heersende machten van het kapitaal, de wereld toont wat de fundamentele grondslagen zijn van 'n andere maatschappelijke orde. Die nieuwe maatschappij-orde wordt inderdaad in de schoot van de huidige maatschappij geboren. Maar niet in de partij-retorten, maar in de dagelijkse praktijk van acties, die niet in de naam van schone socialistische idealen gestart worden, maar van stapel lopen, omdat de diepe conflictsituatie waaruit zij ontstaan tot het wezen van de kapitalistische maatschappij behoort. Niet vanuit een "socialistisch ideaal" kunnen zij benaderd worden, doch slechts vanuit de proletarische situatie van een ganse klasse.

Die werkelijkheid eenmaal gegeven zijn de socialistische partijen ten dode opgeschreven. Gezien tegen de achtergrond van de werkelijke, voor onze ogen gevoerde klassenstrijd van de arbeiders, zijn zij ongeneeslijk ziek. Maar dat wil natuurlijk geenszins zeggen, dat derhalve ook hun stervensuur aanstaande is. De (partij) tradities uit het verleden hebben nu eenmaal een taai leven en de crisis van het soort partijen waarvan wij hier spreken openbaart zich door telkens nieuwe conflict- en crisissituaties, waarbij een deel van de leden probeert de oude "idealën", die zij niet willen opgeven, met de huidige realiteit van de klassenstrijd te verzoenen. Van zo'n situatie is thans sprake in de P.S.P., de partij waarvan wij al eens eerder gezegd hebben, dat zij ten dode was opgeschreven en waarvan dat nu ook door de eigen aanhang gedeeltelijk wordt erkend, tenzij...

De PSP-aanhang waarop wij hier 't oog hebben noemt zich "Proletarisch Links" en acht de PSP alleen maar van de dood te redden, indien zij zou worden getrans-

formeerd in een "revolutionaire-arbeiders-voorhoede partij". "Proletarisch Links" heeft het openlijk uitgesproken dat de PSP voor de keuze staat tussen het verdwijnen in het niets of in de P.v.d.A. enerzijds ofwel een geheel nieuwe start in de geest als door haar wordt voorgestaan.

Wat deze radicale (het humanitaire pacifisme een versleten ideaal achtende) stroming echter eigenlijk voor een "voorhoede-partij" voor een taak ziet weggelegd in een tijdvak waarin hoe langer hoe meer en hoe klaarder ook de massa zélf in de strijd gaat en daarbij alle "voorhoedes" terzijde schuift, dat is niet duidelijk gemaakt en dat kan naar onze overtuiging ook niet duidelijk worden gemaakt. Dat het stervensuur van de PSP-oude stijl min of meer naderbij gekomen is, daar is het blote optreden van "Proletarisch Links" het beste getuigenis voor. Een perspectief voor dit Proletarisch Links zien we niet, aangezien het, voor zover wij constateren kunnen wél mogelijk "linkse" idealen heeft, maar niet proletarisch is, in deze zin, dat het heel wat anders vertegenwoordigt dan de proletarische strijd van de arbeiders zélf in de bedrijven.

=====

M A R X , O R A N J E E N H E T V E R Z E T

(De misverstanden van Sj. v.d. Schaaf)

BIJ EEN bespreking van het tweede deel van Annie Romein-Verschoors levensherinneringen "Omzien in verwondering" door Sj. v.d. Schaaf in "Het Parool" van 26 mei j.l. is deze rescencent een merkwaardige passage uit de pen gevloeid. Ingaande op "het bezwaar, dat Mevr. Romein blijkt te hebben gehad tegen wat zij noemt de bundeling van het verzet in oorlogstijd onder de leus God, Nederland en Oranje, terwijl bij haar en haar gelijkgezinden de opvattingen vooral werden gedragen door anti-fascisme en het streven naar een socialistische maatschappijvorm", constateert Van der Schaaf, dat "een zodanig stellen van God, Nederland en Oranje tegenover anti-fascisme en socialistische maatschappijvorm misverstandwekkend is." Dat zou inderdaad zo kunnen zijn omdat onder anti-fascisme en socialistische maatschappijvorm velerlei zaken plegen te worden verstaan, die elkaar in het geheel niet dekken. Wij, om een voorbeeld te noemen, verstaan onder een socialistische maatschappij bepaald iets geheel anders dan er ooit op enig tijdstip onder verstaan is door de Romeins. Maar die verschillen heeft Van der Schaaf niet op het oog. Hij schrijft:

"De illegale pers van alle richtingen is vervuld geweest van gedurfde, ja vaak revolutionaire toekomstvisioenen. Belangrijker echter is, dat de basis van het verzet was de alles overheersende wens, van het nazi-pak af te komen, weer vrij te zijn in handel en wandel, weer recht uit zijn mening te kunnen zeggen en geen angst meer te hoeven te hebben voor willekeur en onzegbare wreedheid. Strijd dus tegen de tyrannie, en daarvan was in Nederland nu eenmaal Oranje meer het symbool dan Karl Marx, in wiens naam toen al een heel volk de geestelijke vrijheid werd onthouden en de fysieke onschendbaarheid bepaald niet gegarandeerd."

Dit lezende, menen wij, dat voor zover er een misverstand gewekt wordt, dit alleen maar geschiedt door Van der Schaaf.

Het is juist, dat de illegale pers vervuld is geweest van gedurfde toekomstvisioenen, gedurfd dan in die zin, dat de ontwerpers ervan de twijfelachtige moed bezaten, dat zij zich bijzonder ver durfden te verwijderen van de maatschappelijke realiteit. Revolutionair waren die toekomstvisioenen, juist vanwege hun uiterst scherp contrast met de sociale werkelijkheid, allerm minst. Integendeel, zij waren min of meer burgerlijk-utopisch, vaker nog: burgerlijk-naïef.

Onjuist is de bewering, dat men dergelijke naïeve, respectievelijk utopische visioenen in de illegale pers van alle richtingen zou hebben aangetroffen. Zij waren karakteristiek voor het niet conservatieve deel van het burgerlijke verzet. En tot dat burgerlijke verzet rekenen wij dan in ieder geval ook het verzet van de Waarheid-groepen en de C.P.N. Het recht daartoe kan ons niet betwist worden. Immers voor zover de illegale praktijken van de vooroorlogse C.P.N. een andere basis hadden dan het verzet van groepen rond "Trouw", "Je Maintiendrai", "Christoffoor", "Vrij Nederland" of "Het Parool", dan alleen in dit opzicht, dat háár handelen in belangrijke mate mede-beïnvloed werd door russisch-patriottistische motieven. Haar sympathieën voor Rusland en het russische staatskapitalisme echter maakten de Waarheid-groepen uiteraard allerm minst revolutionair-antikapitalistisch en dientengevolge was haar opstelling uiteindelijk even burgerlijk en nationalistisch als die van alle overige burgerlijke verzetsgroepen. De bewijzen voor deze stelling zijn te vinden niet slechts in de illegale brochure "Om Neêrlands Toekomst", waaraan óók de illegale C.P.N. meewerkte, maar tevens in diverse edities van "De Waarheid", zowel van vóór als van direct na het tijdstip der zogenaamde "bevrijding". Naast het burgerlijk verzet (met inbegrip van de C.P.N.) echter kende men destijds ook een andere illegale stroming, die geenszins de illusie koesterde, dat men slechts van het nazi-pak behoefde af te komen om "weer vrij te zijn in handel en wandel" en die wel wist, dat de "vrijheid" waarvan de anderen droomden niet verder reikte dan de burgerlijke samenleving, waarin de "vrijheid" voor de arbeider nooit meer geweest was dan de "vrijheid" van de loonslavernij.

Hoe precies de verhouding is geweest van de Romeins - die vóór de oorlog al in conflict geraakten met de C.P.N., waarmee zij geruime tijd nauw verbonden waren - tot de illegale "Waarheid"-groepen staat ons bij 't schrijven van deze kanttekeningen niet meer zo helder voor de geest. Dat doet er hier echter ook weinig toe, omdat het ons niet om die verhouding gaat, maar om het feit, dat het naast elkaar bestaan van de twee soorten van verzet, die door Annie Romein-Verschoor genoemd worden door Van der Schaaf praktisch wordt ontkend. Voor hem is strijd tegen de heerschappij van het kapitaal en dus ook tegen het nazidom identiek met de strijd tegen het nazidom terwille van de eigen, nationale kapitaalsheerschappij. Beide totaal verschillende soorten van verzet worden door hem gekarakteriseerd als "strijd tegen de tyrannie" en tegen Annie Romein betoogt hij, dat van de strijd tegen "de tyrannie" in Nederland nu eenmaal Oranje het symbool was.

Karl Marx, zo betoogt Van der Schaaf, kon dat symbool niet zijn. Nu is het in onze ogen een even zo belachelijke als doctrinaire bezigheid om Marx tot het symbool van het een of ander te willen maken. Men kan Oranje een symbool noemen, doordat 't huis van die naam een bepaalde functie vervult in de Nederlandse burgerlijke ideologie. Met Marx liggen de dingen totaal anders. Dat hij in Rusland tot een symbool gemaakt is, is onbetwistbaar, maar - hoe paradoxaal dat ook moge klinken - dat was slechts mogelijk, doordat het Russische bolsjewisme met het marxisme in wezen niets te maken heeft. Het zou ons te ver van ons onderwerp voeren daar hier nader op in te gaan. Wij constateren het terwille van de zorgvuldigheid, maar hebben er geen bezwaar tegen om vervolgens over te gaan tot hetzelfde onzorgvuldige gebruik van begrippen, dat men bij Van der Schaaf aantreft. Welnu, dat doende, moeten wij opmerken, dat hij volkomen gelijk heeft. Karl Marx, om het

dan in zijn bewoordingen te herhalen, kon inderdaad niet het symbool zijn van de "strijd tegen de tyrannie", echter om een gans andere reden dan Van der Schaaf aangeeft. Zijn argument is een vals argument en hij is genoodzaakt een vals argument aan te voeren, nadat hij eerst het karakter van het verzet vervalst heeft tot een nacht waarin alle katten grauw zijn.

Het vervalsingsprocédé, dat Van der Schaaf bij zijn kritiek op Annie Romein-Verschoor toepast bestaat niet hieruit, dat hij 't burgerlijk karakter van het allergrootste deel van het verzet ontkent. Hij verdoezelt het doordat hij het - in de praktijk van weinig importantie zijnde, maar als begrip natuurlijk belangrijke - niet-burgerlijk verzet verdonkeremaant. Stelt men - geheel los van omvang en betekenis - burgerlijk- en niet-burgerlijk verzet naast en tegenover elkaar, dan is het gevolg van die tegenover elkaar-stelling, dat het burgerlijk verzet er met één slag scherper door wordt gekarakteriseerd en gepreciseerd. Gebeurt dat, dan wordt de vaststelling, dat deze burgerlijke verzetssoort zich in geen geval op Marx beroepen kon een overbodige vanzelfsprekendheid.

Van der Schaaf, die het niet-burgerlijke verzet als praktijk en als mogelijkheid geëlimineerd heeft, heeft daarmee tegelijkertijd de principiële tegenstellingen geëlimineerd tussen het bij hem alleen resterende, maar niet scherp meer als zodanig herkenbare burgerlijke verzet en de opvattingen van Karl Marx. En dat dwingt hem dan voor beider "onverenigbaarheid" een argument aan te voeren, dat met de opvattingen van Marx, dat wil zeggen met Marx zélf, niets meer heeft te maken. Doordat hij het werkelijke karakter van het verzet maskeert, verspert hij zichzelf de weg naar het voor de hand liggende argument en heeft hij een ander moeten zoeken. En zó gezocht is inderdaad het argument dat hij gevonden heeft, dat het zich onmiddellijk tegen zijn eigen (gebrekkige) redenering keert.

Marx, aldus Van der Schaaf, kon niet het symbool van de strijd "tegen de tyrannie" worden, omdat toen al in zijn naam een heel volk de geestelijke vrijheid werd onthouden, enz. Vanzelfsprekend is het waar dat - om het iets zorgvuldiger te formuleren dan Van der Schaaf doet - het russische proletariaat wordt onderdrukt door een heersende klasse, die Marx' naam op de lippen heeft. Maar die waarheid - die natuurlijk niets verandert aan de inhoud van Marx' opvattingen of de betekenis van zijn analyses - zet aan het argument van Van der Schaaf geen enkele kracht bij. Integendeel, wie leest wat hij geschreven heeft, is onwillekeurig geneigd zich af te vragen of hij dan werkelijk nooit iets gelezen heeft van Multatuli's schreeuwende aanklacht tegen de onderdrukking, waaraan ginds bij de evenaar het volk van Insulinde, in naam des konings, was onderworpen.

Indien de redenering van Van der Schaaf - wat geenszins het geval is - inderdaad duidelijk zou maken, waarom Marx niet tot "symbool" kon worden van datgene, wat hij "de strijd tegen de tyrannie" noemt, dan zou hij er in ieder geval tevens toe strekken om duidelijk te maken, dat Oranje in ieder geval ten onrechte dat symbool geworden is. Nadat Van der Schaaf de beide mogelijke, door Annie Romein-Verschoor op haar wijze aangeduide, soorten van verzet van hun karakteristieke wezenskenmerken beroofd heeft om ze beide aan hetzelfde symbool van Oranje te kunnen koppelen, past hij, noodgedwongen naar wij gezien hebben, een "kunstgreep" toe, die neerkomt op een theoretische ontkoppeling. In zijn ijver om tegen haar te betogen, dat Oranje het aangewezen "symbool" vormde voor alle verzet (mits men dat maar met voorbijzien van elk sociaal element simpel als "strijd tegen de tyrannie" wilde opvatten!), zet hij een redenering op, die daarop uitloopt, dat Oranje welbeschouwd van geen enkele vorm van verzet het "symbool" zou kunnen zijn.

Wat Van der Schaaf verricht heeft, zeggen wij, is een theoretische ont koppeling tussen Oranje en dat deel van het verzet, dat zich praktisch op Oranje beroepen heeft. Maar het is een ont koppeling, die hij geenszins als zodanig bedoeld

heeft.

Marx, zo redeneert Van der Schaaf, kon niet het symbool van "de strijd tegen de tyrannie" worden, omdat er "in naam van Marx" in Rusland tyrannie heerst. Dat betekent niets meer of minder, dan dat het symbool ener tyrannie niet tegelijkertijd het symbool kon zijn van het verzet zoals hij dat met opmerkelijke vaagheid schetst. Dat betekent dan op zijn beurt weer, dat - altijd nog volgens deze "theorie" van Van der Schaaf - 't symbool van de Nederlandse onderdrukking in Indië evenmin het symbool van het Nederlandse verzet kon zijn.

Nu is, zoals bekend, Oranje wel degelijk het symbool van het overgrote deel van het Nederlandse verzet geweest. Dat feit op zichzelf echter behoeft de redenering van Van der Schaaf nog niet de doodsteek te geven. Wie argumenteert zoals hij, zou kunnen betogen, dat Oranje niet het symbool van een "strijd tegen de tyrannie" had behoren te zijn, een betoog, dat om indruk te maken, min of meer een sluitstuk zou hebben vereist. Een sluitstuk in deze vorm, dat men er een verkleuring aan toevoegde voor de niet weg te loochenen omstandigheid, dat Oranje desondanks het symbool is geweest. In een dergelijke verklaring zou de betekenis van Oranje voor het verzet min of meer zijn verschenen als 'n historisch misverstand.

Van der Schaaf heeft dat sluitstuk niet geleverd. Hij heeft er zelfs niet aan gedacht, omdat hij geen oog heeft gehad voor de uiterste konsekventie van zijn eigen argument. Hij heeft niet willen betogen, dat Oranje ten onrechte tot symbool werd ook van het burgerlijk verzet, hij heeft, na het verschil tussen burgerlijk en niet-burgerlijk verzet te hebben uitgewist, trachten te betogen, dat Oranje terecht tot symbool werd van 't verzet in het algemeen, van een abstract verzet, dat alleen maar in zijn verbeelding, doch geenszins in de werkelijkheid bestaan heeft.

De werkelijkheid is totaal anders dan ze door Van der Schaaf gezien wordt. Er is wel degelijk sprake geweest van twee duidelijk te onderscheiden soorten van verzet. De ene soort - in Nederland bijvoorbeeld vertegenwoordigd door een figuur als de gefusilleerde Henk Sneevliet of door aanhangers van de vooroorlogse Groep van Internationale Communisten - keerde zich zowel tegen het Duitse- als tegen het geallieerde kapitalisme, beriep zich nadrukkelijk niet op Oranje en wél op Marx. De andere soort keerde zich, met inbegrip van de C.P.N., niet tegen het kapitalisme, doch slechts tegen nationaal-socialisme en fascisme, beriep zich niet op Marx, had ondanks de aldaar door Van der Schaaf gesignaleerde tyrannie grote sympathie voor bondgenoot Rusland en beriep zich wel nadrukkelijk op Oranje. Met andere woorden: de duidelijke scheiding, zoals die door Annie Romein-Verschoor wordt aangegeven is reëel. De vraag of zij de beide stromingen op dezelfde wijze wil begrenzen als wij dat hier gedaan hebben kan onbesproken blijven, omdat die ook in het stuk van Van der Schaaf niet aan de orde komt. Waar het om gaat is, dat beide stromingen er geweest zijn en dat hun doden voor totaal verschillende zaken zijn gevallen: de enen voor het socialisme (hoe zij dat dan ook zagen), de anderen voor Nederland. "Soldaten van Oranje", zoals onder meer de Engelandvaarder Erik Hazelhof Roelfsema zichzelf genoemd heeft, trof men in het tweede door ons genoemde kamp, in het eerste niet! Bewonderaars van Rusland, van de dictator Stalin, van "het dappere rode leger" (dat niet slechts de overwinning bij Stalingrad bevocht, maar ook stakende arbeiders fusilleerde) waren er in menigte onder hen, die zich achter de vaan van Oranje schaalden. In de niet-burgerlijke verzetsstroming schitterden zij vrijwel door afwezigheid.

Hoe zit het echter met Oranje als symbool van het burgerlijk verzet? Was er hier inderdaad sprake van 'n misverstand, ook al bijvoorbeeld omdat Oranje in Engeland zich bijzonder geïnteresseerd toonde in "gedurfde" toekomstvisioenen van allesbehalve democratische strekking? Dat Oranje het verkeerde symbool zou zijn

geweest ook van het burgerlijk verzet is de uiterste, door hemzelf niet getrokken konsekwentie van de redenering van Van der Schaaf. Maar zijn redenering is een geheel verkeerde redenering en wij, die haar vanwege die verkeerdheid verwerpen, verwerpen daarmee ook datgene, waartoe zij leidt.

De fout bij Van der Schaaf, die het verschil tussen burgerlijk- en niet-burgerlijk verzet verdoezelen wil, schuilt hierin, dat hij al het verzet zonder meer als "strijd tegen de tyrannie" definieert, zonder zich ook maar één ogenblik af te vragen om welke tyrannie het gaat. Het burgerlijke verzet is tegen de overheersing van het Nederlandse kapitaal door het Duitse, maar niet tegen de heerschappij van het Nederlandse kapitaal over de arbeiders, zomin als het gekant is tegen de heerschappij van het Duitse kapitaal over de Duitse arbeiders. Het burgerlijke verzet is evenmin gekant tegen de Nederlandse heerschappij over Indonesië. Het burgerlijk verzet is nationalistisch, maar uiteraard tegen het Indonesische nationalisme. Het burgerlijk verzet keert zich tegen 't Duitse imperialisme, maar volstrekt niet tegen dat van Nederland. Het burgerlijk verzet wil op zijn hoogst het kapitalisme "vernieuwen", het wil het in ieder geval "herstellen". Dat dit burgerlijk verzet zijn symbool ziet in Oranje, dat tevens 't symbool is van de Nederlandse uitbuiting in Indonesië, dat het symbool is van het verzet der Nederlandse groten tegen de Spaanse absolutisten, allerminst van de burgerlijke opstand tegen Spanje, is volkomen terecht. Hoe weinig burgerlijk prins Willem bij zijn verzet tegen Philips ook gedacht moge hebben, hoe weinig zijn idealen ook met die van de Nederlandse burgerij overeengestemd moge hebben en hoezeer hij zich ook moge hebben ingespannen om aan de opstand tegen Spanje het burgerlijk karakter te ontnemen, hij is niettemin de held geworden van de nationale mythe der Nederlandse bourgeoisie. Niets logischer derhalve dan dat de Nederlandse burgerij zich nauwer dan ooit om Oranje schaarde toen haar bedreigde belangen haar krachtiger dan ooit 'n beroep deden doen op de nationale mythe.

Wie het burgerlijke karakter van het grootste deel van het verzet verdoezelt, zoals Van der Schaaf, die komt, zoals Van der Schaaf met het symbool van Oranje in zijn maag te zitten. Dat Oranje voor dat grootste deel van het verzet het symbool werd en voor een klein deel daarvan niet, heeft niets te maken met hetgeen in het russische staatskapitalisme zogenaamd in naam van Marx gebeurt, alles daarentegen met de twee soorten van verzet en met hun onderscheidelijk karakter.

Overigens geeft Van der Schaaf's bewering, dat "oranje meer het symbool was van de strijd tegen de tyrannie dan Marx in wiens naam een heel volk de geestelijke vrijheid werd onthouden en de fysieke onschendbaarheid bepaald niet (werd) gegarandeerd" aanleiding tot nog één opmerking. Toen Multatuli zich met zijn protest tegen "'t onrecht dat de Javaan geschiedde" tot de koning en tot de gouverneur-generaal richtte, stuitte hij op een muur van zwijgen. Wie er ook tegen het Nederlandse imperialisme in Indonesië protesteerden, niet bepaald de Oranjeklanten. Tegen wat "in naam van Marx" in Rusland tegen de russische arbeidersklasse werd ondernomen hebben van stonde af aan juist de marxisten zich scherp gedistancieerd. De marxistische kritiek op het bolsjewisme heeft in de halve eeuw die is verstreken, sinds de bolsjewistische heersers de proletarische opstand van Kroonstad neersloegen een niet meer te overziene hoeveelheid van geschriften opgeleverd. Aan Van der Schaaf is die marxistische kritiek op het bolsjewistische Rusland blijkbaar volslagen onbekend gebleven. Hij schrijft tenminste in zijn bespreking van het boek van Annie Romein-Verschoor:

"Het is niet een algemene 'marxistische' gewoonte, zich te distancieren van de vaak allerminst humane praktijken in staten, waar zich marxisten noemden aan het bewind zijn."

Na dit staaltje van geïnformeerdheid van de heer Van der Schaaf, zal men zich over hem nog op zijn hoogst verwonderen. Lang naar hem omzien zal men stellig niet!

=====

E E N V O O R T R E F F E L I J K B O E K

"UITBARSTINGEN van onrust, soms kortstondig en soms van langere duur, zijn de onvermijdelijke gevolgen van onze huidige economische structuur. De aard van de arbeid, de bestaande verhouding tussen werkgever en werknemer, de integratie van de vakbeweging in de bestaande machtsstructuur, dat alles maakt stakingen onvermijdelijk. Politici, ondernemers en vakbondsbestuurders kunnen de staking, in het bijzonder de wilde staking, wel als een "probleem" beschouwen en er de stakers op wijzen dat bureaucratische bedrijfsvoering, bureaucratische vakbonden en vervelende baantjes nu eenmaal de prijs vormen, die betaald moet worden voor de zegeningen van de industrialisatie. Maar er is een ándere kijk op de zaak mogelijk, die men kennelijk alleen maar aantreft bij diegenen, die aan stakingen deelnemen, en wel deze, dat niet de stakingen of de stakers het probleem vormen, maar veeleer de economische structuur, de vakbeweging en 't karakter van de arbeid en van het gezag. Er is alle reden om er politici, ondernemers en vakbondsfunctionarissen op te wijzen dat het 'ongemak' van de staking een deel vormt van de prijs, die zij betalen moeten als zij de vruchten willen plukken van ons economisch stelsel."

Aldus luidt de laatste alinea van een zojuist in Engeland verschenen boek. Het heet: "Staking bij Pilkington" ("Strike at Pilkingtons") en 't werd geschreven door Tony Lane en Kenneth Roberts, twee aan de universiteit van Liverpool verbonden lectoren in de sociale wetenschappen. Over de staking bij Pilkington in de dicht bij Liverpool gelegen industriestad St. Helens, heeft een onzer kameraden vorig jaar reeds een artikel gepubliceerd. De schrijvers van het boek zijn van het begin tot het eind op het toneel van de strijd geweest, vertoefden in de gezinnen van de stakers, woonden de vergaderingen van het (wilde) stakingscomité bij en stonden temidden van de stakingspiketten. 't Boek dat zij gepubliceerd hebben is naar onze mening voortreffelijk. Zelden hebben wij 'n studie onder ogen gehad, waarin het arbeidersvijandige karakter van de vakbeweging zó duidelijk werd bloot gelegd, waarin zoveel begrip aan de dag gelegd werd voor het leven van de arbeiders en de situatie, waarin deze zich in het kapitalisme bevinden. Wij komen binnenkort op dit boek nog uitvoerig terug. Om onze lezers iets te laten zien van de grote betekenis van het bijeengebrachte materiaal, geven wij hier de tekst weer van een van de brieven die het wilde stakingscomité gedurende de strijd ontving, een brief die wij zonder aarzeling een even betekenisvol als kostelijk document noemen. Zij luidt als volgt:

"Geachte heer,

"Dank voor de kwitantie 1) en de brief waarvan deze was vergezeld. Speciaal voor de brief. Ik zend u nog een klein steunbedrag eer ik dat voor 'n ander doel besteed. De dagen, dat ik zelf staakte zijn nu voorbij, maar ik herinner me mijn eerste staking, lang geleden, een staking die beoogde de erkenning van een vakbond af te dwingen en tijdens die staking stuurde de GMWU 2) haar leden als onderkruipers. Later verliet ik de fabriek om te ontsnappen naar wat hoger niveau in

het bedrijfsleven. Daar kwam ik natuurlijk, met de andere bonden, ook de GMWU weer tegen. Ik leerde die bond verachten vanwege haar optreden in 't voordeel der directie, in strijd met de vakbondstraditie. De bond werd door de directies zeer gewaardeerd omdat zij altijd net datgene zei, wat de directies graag wilden horen. In het bijzonder stuitte ik op wijlen Jim Matthews. Geen vuile intrige was te smerig voor hem. Hij was destijds verbonden met de een of andere inlichtingendienst en snuffelde in 't verleden van arbeiders om de ondernemers daarover te informeren. Bij één speciale gelegenheid, toen onderhandelingen over een loonsverhoging op landelijk niveau op komst waren, verliet hij bij een schorsing niet tegelijk met de overige vakbondsmensen het vertrek, maar bleef dralen om de ondernemers raad toe te fluisteren. Ik was van het voorval in mijn functie als staflid getuige. "Geef het ze niet", zei hij letterlijk. Die Jim Matthews is voor mij, hoewel hij nu dood is, altijd 't levende symbool van de GMWU gebleven. Ik wens jullie veel succes toe bij jullie strijd. Ik heb alleen maar bewondering voor de schitterende actie, die u en uw collega's zijn begonnen.

Hoogachtend,

- 1) De schrijver van de brief kreeg kennelijk een kwitantie voor een door hem overgemaakt steunbedrag.
- 2) GMWU = General and Municipal Workers Union, de vakbond, die bij het conflict in St. Helens was betrokken en van het begin af aan alle moeite deed om de strijd van de Pilkington-arbeiders te breken.

=====

W A A R L I G T H E T Z W A A R T E P U N T
V A N D E K L A S S E N S T R I J D ?

WAAR ligt het zwaartepunt van de klassenstrijd? Tariq Ali, een in Londen wonende, uit West-Pakistan afkomstige Trotskist, regelmatig medewerker van het in Engeland uitgegeven trotskistische blad "The red Mole" ("De rode mol"), antwoordt op die vraag: "In zuidoost-Azië". In een van de twee redevoeringen, die hij tijdens een kort bezoek aan Nederland heeft gehouden, hebben wij hem horen verklaren, dat de strijd in Indo-China in de jaren '60 het centrale hoogtepunt van de klassenstrijd geweest was, zoals in de jaren '50 het centrale hoogtepunt van de klassenstrijd in China had gelegen. In de jaren '70, aldus Tariq Ali, zal het in India komen te liggen. De strijd van de oost-Pakistaanse bevolking tegen het west-Pakistaanse leger en de west-Pakistaanse overheersing, is een voorbode van de komende gebeurtenissen. De revolutie, die daar begonnen is en nog geenszins is afgelopen, zal volstrekt niet tot Oost-Bengalen (oftewel Oost-Pakistan) beperkt blijven. Binnen afzienbare tijd zal hij ook opvlammen in de Indiase provincie West-Bengalen om zich vervolgens tot héél India uit te breiden. Jaren geleden al heeft de Vierde Internationale een dergelijke ontwikkeling voorspeld. Steeds talkrijker, aldus nog steeds Tariq Ali, worden de tekenen, dat zij gelijk zal krijgen.

Wat Tariq Ali bij dat alles verzuimde in een helder licht te stellen, was, van wélk soort klassenstrijd hij eigenlijk sprak. Dat gaf, in de bijeenkomsten die wij zopas hebben aangeduid, aan een ánder lid van de Vierde Internationale de ge-

legenheid om op een ietwat mistige wijze een verband te leggen tussen de strijd, die in vele delen van Azië aan de orde is en de strijd van de arbeiders in West-Europa of de Verenigde Staten. Naar onze mening is er van een dergelijk verband in het geheel geen sprake.

Vanzelfsprekend gaat het in Z.O. Azië - in Vietnam zo goed als in Pakistan en India of enkele andere staten - om 'n klassenstrijd. Het zijn klassentegenstellingen, die de achtergrond vormen van hetgeen er daar geschiedt. Maar het is allerm minst de proletarische revolutie die er op het programma staat, maar de burgerlijke. Als Tariq Ali in zijn speeches verklaart, in "The Red Mole" schrijft en in een interview voor de Nederlandse televisie nog eens herhaalt dat er in Oost-pakistan niet slechts een klassenstrijd aan de orde is, maar tegelijkertijd een n a t i o n a l e bevrijdingsstrijd, dan zien wij daarin een duidelijke bevestiging van onze opvatting.

Tariq Ali heeft volkomen gelijk, wanneer hij stelt, dat in dát deel van Zuid-Azië waarin India en Pakistan gelegen zijn, de maatschappij in beweging is en morgen niet meer zal gelijken op wat zij gisteren was. Het is juist, wat Tariq Ali beweert, dat dit deel van Azië tot een eenheid werd gemaakt door het Britse imperialisme om vervolgens, nadat Groot-Brittannië zich uit dit deel van de wereld terugtrok, politiek te worden verscheurd (in de twee stukken India en Pakistan) met steun van datzelfde Britse imperialisme. Het ziet er naar uit, dat Tariq Ali gelijk zal krijgen, dat het ten tweeden male verscheurd zal worden door de burgeroorlog om vervolgens opnieuw tot eenheid te geraken onder de hegemonie van de rode vlag. Alleen: voor Tariq Ali staat de hegemonie van de rode vlag - zoals hij het uitdrukt - gelijk met 't socialisme. Voor hém is er van socialisme sprake zodra de thans in India en Pakistan heersende klassen van het historisch toneel zullen zijn verdwenen. Maar de ervaring - in het bijzonder de russische- en de chinese ervaring - heeft geleerd, dat "de rode vlag" zeer goed kan wapperen in een staat, die op kapitalistische produktieverhoudingen is gegrondvest.

De vraag: waar ligt het zwaartepunt van de klassenstrijd?, is een onduidelijke vraag, die vanwege haar onduidelijkheid niet zonder meer kan worden beantwoord. Zij kan slechts de wedervraag uitlokken: het zwaartepunt van w e l k e klassenstrijd? In Z.O. Azië, waar het moderne kapitalisme zich nog op geen stukken na zó ontplooid heeft als in Europa en Noord-Amerika en waar de landbouw, en dan nog wel 'n allesbehalve kapitalistische landbouw, de overheersende produktiewijze is, ligt n i e t het zwaartepunt van de proletarische klassenstrijd. In Z.O. Azië daarentegen ligt heden ten dage w é l het zwaartepunt van de strijd voor 'n kapitalistische ontwikkeling of de voortstuwung der kapitalistische ontwikkeling, waarvan het zwaartepunt in de 18e- en 19e eeuw in Europa en Amerika lag en in de eerste helft van de 20ste eeuw in Rusland en China.

Dat de strijd voor de b u r g e r l i j k e revolutie - anders dan het geval was in Europa en de Verenigde Staten - in Rusland en China gevoerd werd onder de "rode vlag", verandert niets aan 't burgerlijk karakter van die strijd. Het is alleen maar een gevolg van de bijzondere omstandigheid, dat de burgerlijke revolutie in die landen zónder bourgeoisie en zelfs tégen de bourgeoisie in moest worden bevochten. In Rusland - en ook in China - was de bourgeoisie zó zwak en dermate nauw verbonden, hetzij met het tsarisme, hetzij met de bestaande maatschappijverhoudingen en het buitenlandse imperialisme, dat háár historische taak - die zij aan het eind van de 18e eeuw in Frankrijk bijvoorbeeld op klassieke wijze vervulde - moest worden overgenomen door de arbeiders en de boeren, wier aanvanke-lijk zelfstandig optreden - doordat het om een burgerlijke revolutie ging - weldra plaats maakte voor het optreden der (burgerlijk) revolutionaire partij, die zich bij haar optreden van een theorie bediende, die op het eerste gezicht het marxis-

me léék, bij nader beschouwen een totaal ándere inhoud had.

In Z.O. Azië vertonen de maatschappelijke verhoudingen in tal van opzichten duidelijk punten van overeenkomst met de sociale verhoudingen in Rusland en China aan de vooravond van de revolutie. In vele andere opzichten is er een duidelijk verschil. In Rusland - en in mindere mate ook in China - toonde de bourgeoisie zich zó onmachtig dat zij het politieke terrein nauwelijks heeft beheerst. In Rusland werd zij na luttele maanden reeds als factor uitgeschakeld; in China speelde Tsjang Kai-sjek weliswaar gedurende enkele tientallen jaren als representant der Chinese "bourgeoisie" een zekere rol, maar het was een vertragende rol en géén omwentelende.

Van een omwentelende rol der bourgeoisie - zoals in West-Europa - is ook in Pakistan en India geen sprake. In Pakistan, waar de diktatuur van Jahja Kahn nog het meeste lijkt op de diktatuur van de Chinese Kwo Min Tang, is dat al bijzonder duidelijk. Maar ook in India, waar de politieke verhoudingen en instellingen naar verhouding meer "westerse trekken" vertonen, maakt de burgerlijke ontwikkeling pas op de plaats. Tariq Ali heeft gelijk als hij beweert, dat de maatschappelijke vooruitgang in dit deel van de wereld aan een revolutie is gebonden. Hij heeft volkomen gelijk als hij de in Oost-Pakistan opererende (en door Jahja Kahn thans verslagen) Awami-Liga een "kleinburgerlijke" ideologie verwijt en dáárin de voornaamste oorzaak ziet van haar nederlaag. Het is bepaald niet zo gek van de trotskist Tariq Ali om over de toekomst van zowel Pakistan als India te denken en te spreken met behulp van begrippen, die hetzij direct, hetzij indirect, aan de Russische revolutie zijn ontleend. Het is allesbehalve dwaas om de Awami-Liga met de russische Mensjewiki te vergelijken (waarmee we natuurlijk niet bedoelen, dat ze daaraan identiek zouden zijn!) en Jahja Kahn met een soort van Kornilow. Het is ongewettigd waar, dat de (noch met Moskou, noch met Peking verbonden) "communistiche" partij van Oost-Pakistan een positie inneemt, die overeenkomt met die van de Russische bolsjewieken. Er is niets tegen om, zoals Tariq Ali doet, omvangrijke acties van de Oost-Pakistaanse arbeiders in steden als Dacca en Tsjittagong, te vergelijken met de stakingen, die in het begin van de jaren '30 of tegen het einde van de jaren '20 uitbraken in de Chinese steden Sjanghai en Kanton. En als men de "russische" begrippen nog verder wil hanteren om datgene duidelijk te maken wat zich in Oost-Pakistan afspeelt, dan zou men kunnen zeggen, dat de guerilla-oorlog, die daar woedt tussen het West-Pakistaanse leger en het Nationale Bevrijdings Front te vergelijken valt met de Russische burgeroorlog, met dit belangrijke verschil dan, dat in Rusland de burgeroorlog uitbrak ná de machtsverovering door de bolsjewiki, in Oost-Pakistan daarentegen er aan vooraf gaat.

Pakistan - om de, uiteraard in bepaalde opzichten natuurlijk mank gaande vergelijking nog even door te trekken, laat zien, wat Rusland te zien zou hebben gegeven als het Kornilow-avontuur er met succes bekroond zou zijn; India laat zien, wat men in Rusland zou hebben kunnen zien, indien daar de mensjewistische variant van de omwenteling ook maar enige kans gekregen had. Zowel voor Pakistan als voor India geldt, dat de toekomst er zwanger gaat van het radicale-bolsjewisme als volgende fase der ontwikkeling. Zowel voor Pakistan als voor India slaat langzamerhand het uur van een soort van "oktober-omwenteling". Wij zijn het daarbij met Tariq Ali eens, dat tegen die zuidaziatische "oktober-revolutie" schijnbaar zo elkaar vijandige figuren als Jahja Kahn en mevrouw Ghandi zich verenigen zullen als het moet. Maar wij zijn het grondig met Tariq Ali óneens, dat die komende omwenteling de weg zou banen naar het socialisme. Net als de russische oktober zal zij de weg banen naar het s t a a t s k a p i t a l i s m e .

Dat Tariq Ali het anders ziet, komt doordat hij als t r o t z k i s t het verschil niet weet tussen de burgerlijke- en de proletarische revolutie, het on-

derscheid niet kent tussen staatskapitalisme en socialisme! Daarbij zijn het niet de trozskistische opvattingen van Tariq Ali die hem de Pakistaanse en Indiase revolutie in een verkeerd perspectief doen zien, het zijn de klasseverhoudingen en maatschappelijke problemen van de Pakistaanse maatschappij en van de aan de orde zijnde Pakistaanse omwenteling, die hem toe een trozskist maken.

Tariq Ali ziet zéér scherp en zéér juist, dat de Chinese Volksrepubliek van Mao Tse-toeng ten aanzien van de revoluties, die aan de orde zijn in Pakistan, in India en in Ceylon, een kontrarevolutionaire houding aanneemt. Zijn bewijsvoering ten opzichte daarvan - berustend op officiële publicaties in de "Peking Review"- is sterk en onweerlegbaar. Vandaar dat de Nederlandse Maoïsten er in Krasnapolsky wel onsamenhangend geschreeuw, maar geen argumenten tegenover konden stellen. Maar Tariq Ali is, als trozskist, in geen enkel opzicht in staat, om de kontrarevolutionaire politiek van China ten opzichte van Pakistan, India en Ceylon, te v e r k l a r e n . Hij beschouwt haar als ten enenmale verkeerd; als een "fout", die zich ook aan China zelf zal wreken. Precies zoals Trozski de diplomatie van het Kremlin ook steeds verklaard heeft als "fouten" van de bureaucratie, zonder te willen of kunnen inzien, dat zij direct voortvloeide uit het - ondanks alles - door hem hardnekkig ontkende, burgerlijke karakter van Rusland, precies zo blijft Tariq Ali over het fel door hem becritiseerde China als van het "socialistische" China spreken.

Tariq Ali begrijpt niet, dat de strijd van de modern-proletarische arbeidersklasse in West-Europa en de Verenigde Staten iets totaal anders is dan de strijd van de nog in primitief-kapitalistische-, eerst proletarisch w o r d e n d e en wat aantal betreft zeer zwakke arbeidersklasse in Z.O. Azië. Wat Tariq Ali, "de uiteindelijke zegepraal" van de Oost-Pakistaanse- of Indiase arbeiders noemt, dat is niets anders dan een totaal van maatschappelijke verhoudingen, waarbinnen de werkelijke tegenstelling tussen kapitaal en arbeid eerst zichtbaar zal worden om pas langzaam de aanleiding te vormen tot een gans andere strijd dan nu in Azië aan de gang is. Het zwaartepunt van die ándere strijd, die in het Westen volop zich ontplooit, ligt niet in Azië en het soort klassenstrijd, waarvan inderdaad thans 't zwaartepunt in Azië is, behoort in het Westen al lang tot het verleden.

=====

D R E E S   S R .   U I T   D E   P A R T I J   V A N   D E   A R B E I D .

WIE DE ENORME, maar niet verbazingwekkende, afgang van "Nieuw Links" - dat noch nieuw, noch links was - ook maar enigermate heeft gevolgd, kan tot géén andere conclusie komen, dan dat "de toenemende invloed van Nieuw Links op de Partij van de Arbeid" voor Drees sr. nooit de reden kan hebben gevormd voor zijn besluit om uit de partij te treden. Zélfs indien hij de wérkelijke betekenis (en functie) van "Nieuw Links" zó verkeerd beoordeeld zou hebben, dat hem ten tijde van het Rotterdamse congres, waarop deze stroming "triomfen" vierde, de schrik om het hart zou zijn geslagen, dan nóg moet hij in de sindsdien verstreken periode aanmerkelijk van die schrik bekomen zijn. Er is geen sprake van, dat "Nieuw Links" de partij "veroverd" zou hebben. Integendeel, de partij heeft "Nieuw Links" veroverd om vervolgens zich stormenderhand te laten veroveren door vrijer Hans van Mierlo van D '66. Een Drees, die in de dagen dat André van der Louw in Rotterdam over het congres-podium danste mogelijk wél zijn zware wenkbrauwen gefronst heeft,

doch niet als lid heeft bedankt, kan thans moeilijk terwille van diezelfde André van der Louw de partij verlaten hebben. Weliswaar is deze zelfde André van der Louw partijvoorzitter, maar "Nieuw Links" is al bijgezet in de politieke grafkelder. Pogingen van enkele teleurgestelden om het te doen herleven zijn tot mislukking gedoemd.

In de brief waarmee Drees sr. aan de partij te kennen heeft gegeven, dat hij haar "niet in oprechtheid kan blijven volgen" gaat het dan ook om andere zaken. Daarop met nadruk te hebben gewezen is de verdienste van de liberale "Nieuwe Rotterdamse Courant", die over de achtergronden van Drees' besluit een paar interessante opmerkingen heeft gemaakt. Drees, zo betoogt het liberale blad, was niet tegen samenwerking met anderen. Integendeel, hij was jarenlang als het ware het symbool van die samenwerking. Het verschil tussen Drees en de huidige Partij van de Arbeid is niet, dat Drees tegen een samenwerking zou zijn, die de partij zou voorstaan, 't verschil is dit - zo kan men de redenering van de N.R.C. samenvatten - dat Drees "als socialist" met anderen wil samenwerken, de P.v.d.A. daarentegen bereid is op te gaan in een niet specifiek socialistische partij. Drees, zo constateert de N.R.C. "moet niets weten van de door de P.v.d.A. nagestreefde progressieve volkspartij.

Wat de N.R.C. over de P.v.d.A. schrijft is naar onze mening juist dan wat zij over Drees zegt. Het is waar dat de P.v.d.A. bereid is op te gaan in een progressieve volkspartij en het is ook waar, gelijk de N.R.C. opmerkt, dat de scheiding der wegen voor de P.v.d.A. minder tragisch is dan voor Drees, omdat de PvdA "al eerder afscheid had genomen van Drees en zijn denkwereld". De bewering, dat Drees "als socialist" met anderen wil samenwerken willen wij als zodanig niet voor onze rekening nemen. Wij beschouwen de oude S.D.A.P., waarin Drees nooit op de linkervleugel, meestal in het midden en meer dan eens op de rechtervleugel stond, niet als een socialistische partij en wij beschouwen Drees niet als een socialist. De oude S.D.A.P. was een burgerlijke hervormingspartij en de in die partij vergrijsde Drees was een burgerlijk hervormer. Naar opheffing van de kapitalistische produktieverhoudingen en naar vernietiging van de burgerlijke staat heeft hij nooit gestreefd. Zou dat wél zo zijn geweest dan zou hij zich in de S.D.A.P. al spoedig niet op zijn plaats hebben gevoeld en dan zou hij ook niet naar samenwerking met andere burgerlijke groepen hebben kunnen streven. Drees streefde naar die samenwerking, juist omdat hij een burger en géén socialist was.

De partij, waartoe Drees voor de tweede wereldoorlog behoorde stelde zich evenals de partij waartoe hij ná de oorlog behoorde, ten doel de klassensamenwerking tussen kapitaal en arbeid te bevorderen. Wat de verwezenlijking van dat doel sterk bevorderde, was de omstandigheid, dat de partij iets anders scheen dan zij werkelijk was. Diverse omstandigheden die wij vaak genoeg beschreven hebben en die wij hier derhalve niet nog eens behoeven op te sommen, leidden ertoe, dat het er op leek, dat zij de belangen der arbeiders behartigde, waar zij in werkelijkheid de belangen behartigde van de burgerlijke maatschappij. Met het verdwijnen van de zeer bijzondere omstandigheden, welke die schijn in de hand werkten, verdween ook de schijn zelf. Met het verdwijnen van die schijn werd het ware karakter van de partij als burgerlijke hervormingspartij hoe langer hoe duidelijker zichtbaar. Dat is wat de N.R.C. omschrijft met de woorden, dat datgene waar Drees voor in het krijt trad zich aanvankelijk "als een aparte zuil manifesteerde", een "zuil", waarvan Drees het hoogtepunt heeft meegemaakt, maar ook de geleidelijke afbraak.

Wat de N.R.C. niet ziet is, dat hetgeen zich als "een aparte zuil manifesteerde", zich wat het wezenlijke van de zaak betreft niet van andere "zuilen" onderscheidde. Ook de "zuil" in kwestie was een zuil, die het kapitalisme schraagde. Wat Drees en de huidige P.v.d.A. van elkander scheidt is hun verschillend

antwoord op de vraag of de "aparte zuil" nog wel nodig is. Als datgene wat zich eens als een "aparte zuil" manifesteerde zich tóch niet van diverse andere zuilen onderscheidt, verdient het dan geen voorkeur, die diverse zuilen in kwestie te vervangen door één brede zuil? Den Uyl, van Mierlo en Jurgens zeggen ja; maar Drees zegt nee. Niet omdat Drees er ook maar enig bezwaar tegen heeft om het kapitalisme te schragen (hij heeft zelf nooit anders gedaan), maar omdat hij vreest, dat de brede zuil, die uit drie andere zuilen moet worden gevormd, minder breed zal zijn dan men, afgaande op de drie afzonderlijke breedten, zou verwachten.

Drees zegt: de "aparte zuil" - hij zegt het natuurlijk niet met deze woorden - heeft toch nog altijd een zekere aantrekkingskracht op lieden voor wie de brede zuil geen enkele aantrekkelijkheid heeft. Den Uyl c.s. zijn door dat argument niet overtuigd om twee met elkaar samenhangende redenen. De eerste is, dat Drees over het hoofd ziet, dat "de aparte zuil" gedurende een lange reeks van jaren al een steeds verdergaande afbrokkeling vertoont. De tweede reden is, dat het argument van Drees wellicht opgaat, zolang de zuil in kwestie zich als een "aparte zuil" manifesteert, maar iedere betekenis verliest, wanneer zij toch niet meer van andere zuilen te onderscheiden valt.

Hoe komt het, dat de "aparte zuil" niet langer "apart" is? Of liever: zich niet meer als zodanig manifesteert? Wij hebben de vraag hierboven al in deze zin beantwoordt, dat dit komt, doordat de historische omstandigheden, waardoor een bepaalde burgerlijke hervormingspartij (er waren er natuurlijk meer, zoals vóór de oorlog de Vrijzinnig Democratische Bond bijvoorbeeld en de Christen Democratische Unie) als een z.g. "arbeiderspartij" moest optreden, opgehouden hadden te bestaan. Dat gebeurde niet tijdens de oorlog, maar lang er voor. De symptomen ervan, in de toenmalige S.D.A.P. waren ook al lang vóór de oorlog zichtbaar en niemand minder dan Drees gaf bijvoorbeeld al in 1928 toe, dat de partij waartoe hij behoorde bepaald niet slechts voor de arbeiders "opkwam", maar voor de "gemeenschap" ¹⁾, hetgeen slechts kon betekenen, dat zij opkwam voor de arbeiders én voor hun klassevijanden, wat er altijd op uitloopt, dat zulk een partij uitsluitend opkomt voor de klassevijanden. Het gevolg was dat direct ná de oorlog de P.v.d.A. ontstond, destijds (maar niet door Drees en de N.R.C. wijst daar terecht op, naar men uit een door hem op 11 mei 1945 gepubliceerd artikel "Op de kentering" kan leren) als 'n progressieve volkspartij begroet, in feite, naar achteraf gebleken is, niet meer dan een tussenstation op de weg naar een dergelijke partij.

Op die weg - op de weg naar een brede volkspartij - hebben zowel de P.v.d.A. als de S.D.A.P., die haar voorafging, zich altijd bevonden. We hebben daar onlangs nog aan herinnerd ²⁾. Maar Drees, hoezeer hij zich op die weg ook thuis voelde, heeft hem nooit tot het einde toe willen bewandelen, uit de overwegingen die wij hierboven hebben aangeduid. Hij wil hem nog niet tot het einde toe bewandelen, ofschoon de redenen om dat niet te willen zijn komen te vervallen. Het is de P.v.d.A. bij haar voortdurende - ook door Drees begeerde - samenwerking met anderen, vergaan zoals het tenslotte de varkens verging in George Orwells bekende fabel "De boerderij der dieren": zozeer waren die varkens er altijd op uit geweest om de belangen van de - de dieren onderdrukkende - mensen te behartigen, dat de overige dieren tenslotte niet meer in staat waren ze van de mensen te onderscheiden; de varkens hadden "menselijke" gezichten gekregen en waren zelfs rechtop

1) W. Drees, "Het overheidsbedrijf", rede in 1928 uitgesproken voor de Nederlandse Bond van Personeel in Overheidsdienst, opgenomen in de verzamelbundel "Drees aan het woord", Amsterdam 1952, aldaar op blz. 18.

2) Zie het artikel "Fijn, gezellig samen naar de brede volkspartij" in "Daad en Gedachte", juni 1971, blz. 12.

gaan lopen.

Is het, vragen Den Uyl c.s., nu zij het evenbeeld van Jurgens, Van Aarden en Van Mierlo zijn geworden, niet oprechter (en beter voor de politieke "duidelijkheid") om daaruit dan maar de konsekwenties te trekken? Ik kan u, antwoordt de heer Drees sr., in oprechtheid op die weg niet volgen. Daarop haasten Den Uyl c.s. zich om te repliceren, dat zij "de beginselen van het democratisch socialisme in eigentijdse verhoudingen wensen te verwezenlijken. Een dergelijke reactie is echter wat inkonsekwent. Bovendien: om de verwezenlijking van 't socialisme gaat het helemaal niet, noch bij het partijbestuur, noch bij Drees. De vraag die aan de orde is luidt of ondanks de gelijkenis met Van Mierlo c.s. de schijn van het "socialisme" nog gehandhaafd diende te worden. Drees beantwoordt die vraag bevestigend, nadat Den Uyl c.s. haar door hun praktijk reeds ontkennend hebben beantwoord. Echter, juist zij, die het oprechter vinden de schijn van het socialisme - in een progressieve volkspartij - overboord te gooien, spreken over de verwezenlijking van het "socialisme" in eigentijdse verhoudingen. Drees, die hardnekkig aan de schijn wil vasthouden en uit hun boot stapt, motiveert dat met een beroep op zijn "oprechtheid". Als één ding duidelijk is, dan dit wél, dat de zaken hiermee niet bepaald aan "duidelijkheid" winnen. Men mag zich zelfs afvragen in hoeverre de zaken aan de betrokkenen zelf wel duidelijk zijn.

Deze laatste vraag is allerm minst bedoeld als een sarcasme. Het zou anders zijn als de koers van S.D.A.P. en P.v.d.A. naar een progressieve volkspartij een bewuste koers zou zijn geweest. Maar zo is 't niet! De progressieve volkspartij is niet het resultaat van een bepaalde politiek, niet het produkt van de arbeid van bepaalde politici, zij is 't produkt van een historisch- en maatschappelijk ontwikkelingsproces, waarin de politici zowel de acteurs als de toeschouwers van hun eigen drama zijn. In dat drama is de progressieve volkspartij een reëel en tastbaar feit nog voor zij door de politici officieel ten doop gehouden wordt. Haar verschijning op het politieke toneel is onontkoombaar. Dat beseffen Den Uyl c.s. maar zij beseffen blijkbaar niet, dat tegelijk daarmee zelfs de schijn van het socialisme moet verbleken. Drees sr. beseft de onontkoombaarheid van de progressieve volkspartij kennelijk niet, ofschoon hij wél beseft, dat met haar komst de schijn die hem lief is ten dode zal zijn opgeschreven. Men ziet het, de zaak is zéér complex en het is maar al te zeer te begrijpen, dat de heren Drees sr. en Den Uyl over en weer van elkaar beweren, dat zij een "vergissing" begaan.

De vergissing van Den Uyl c.s. - het blijkt uit de reactie van het P.v.d.A.-bestuur op Drees' afscheidsbrief - is deze, dat zij wél een bepaalde noodzaak zien, doch niet haar konsekwenties. De vergissing van Drees bestaat hierin, dat hij de konsekwenties ziet, maar niet de onvermijdelijke noodzaak. De eerste vergissing zal zich uiteraard herstellen; de tweede is ernstiger. Vandaar, dat het partijbestuur van "een tragische vergissing" van dr. Drees spreekt. Het is inderdaad juist, dat hij - zoals het partijbestuur zegt - "de ontwikkelingen van en in de partij verkeerd beoordeelt", hetgeen dan zeggen wil, dat hij ze niet beschouwt als de aanpassing aan een sinds lang bestaande werkelijkheid. Wat Drees niet verstaan heeft is, dat het verlangen een (valse) schijn op te geven voortspruit uit een, mede door hem als politiek acteur geschapen toestand, waarbij die schijn volkomen Overbodig en misplaatst geworden is.

=====

AAN DE LEZERS. In de maand augustus zullen de lezers geen nummer van "Daad en Gedachte" ontvangen, doch de herschreven brochure over de sociaal-democratie. De verantwoording van de bijdragen over het tweede kwartaal moest helaast wegens plaatsgebrek uitgesteld worden tot het septembernummer. Red. en adm.